

Landsbygden och landsbygdsprogrammet som resurs för integration

Ett verktyg för handläggare på länsstyrelser och Leader samt för alla som är intresserade av arbete kring mångfald och integration, särskilt på landsbygden

Sammanställt av Urban Laurin, april 2012

Urban.laurin@telia.com

www.urban-laurin.com

www.facebook.com/profile.php?id=1624746326#!/Mangfaldsbygd

Innehållsförteckning

	Sidan
1. Inledning	2.
2. Landsbygdsprogrammet och genomförandet	3.
3. Sverige ett mångfaldens land.	12.
4. Landsbygdens behov av integration och mångfald	15.
5. Vad är integration?	17.
6. Olika målgrupper för integrationsarbete	20.
7. Att skapa sysselsättning och företagande	25.
8. Hur arbetar man med integration på landsbygden?	27.

Bilagor, se separata filer:

Bilaga 1. Landsbygdsprogrammets möjligheter

Bilaga 2. Skillnader mellan olika län och länsstyrelser

Bilaga 3. Leaderområdenas arbete med integration och mångfald.

Bilaga 4 Invandringens historia

Bilaga 5. Fakta om invandring

Bilaga 6. Landsbygdens behov och möjligheter

Bilaga 7. Integrationens olika aspekter

Bilaga 8. Att rikta sig till nyanlända

Bilaga 9. Metoder för att skapa sysselsättning

Bilaga 10. Landsbygdens företagande som möjlighet.

Bilaga 11. Den ideella sektorn.

Bilaga 12. Natur som möjlighet

Bilaga 13. Kultur och kulturarv som resurs

Bilaga 14. En gemensam värdegrund

Bilaga 15. Erfarenheter från Gottsunda Factory

1. Inledning

I jandsbygdsprogrammet är integration på landsbygden ett viktigt horisontellt mål. Trots att Sverige är ett mångfaldens land, är det dock få invandrade svenskar som är verksamma på landsbygden. Även om en hel del har gjorts under den pågående programperioden, har integrationen på landsbygden inte utvecklats enligt de förhoppningar som fanns.

Länsstyrelserna har ansvar såväl för landsbygdsprogrammet som för mottagande och introduktion av nyanlända, och har därmed en central roll att spela för integration på landsbygden. Den länsstyrelse där de ansvariga för landsbygd respektive integration arbetar nära varandra, kan bidra mycket till att lyfta fram landsbygdens betydelse för integration. Leader har också en mycket stor potential att stötta mångfald på landsbygden.

Syftet med detta verktyg är trefaldigt:

- Att presentera idéer om hur arbetet på främst Länsstyrelserna och Leaderområdena kan utvecklas för att främja integration.
- Att ge idéer och information om hur handläggare kan stimulera till att fler engagerar sig i integration på landsbygden, antingen genom projekt eller genom företagsstöd.
- Att ge ett underlag med en faktasamling för att kunna granska ansökningar och för att ge de som är intresserade av integration råd om hur de kan utveckla sina ansökningar.

Tanken är att detta material främst ska användas av de handläggare som ansvarar för genomförandet av landsbygdsprogrammet, dels för att stimulera till ökat arbete med integration på landsbygden, dels för att få ett verktyg för att bedöma ansökningar om projektstöd eller företagsstöd som har med integration att göra. Verktöget är också tänkt att kunna användas av de inom länsstyrelsen som arbetar med integrationsfrågor.

I denna rapport med alla sina bilagor ges ett stort antal exempel på erfarenheter från arbete med integration och mångfald, särskilt på landsbygden. Det finns också ett rikt faktamaterial samt hänvisningar till många källor att läsa vidare i. Därför är detta material användbart för alla som är intresserade av mångfald och integration, särskilt på landsbygden. Inte minst de som är intresserade av att driva projekt om mångfald kan få många goda tips i detta material.

Landsbygdsnätverket står som avsändare till detta material. Verktöget består av en inledning med en checklista. Till denna finns ett antal bilagor med mer omfattande information och referenser till ytterligare material.

Vår avsikt är att detta verktyg ska vara levande och utvecklas. Därför tar vi gärna emot synpunkter och idéer. Till detta verktyg finns ett antal bilagor med omfattande material samt forskning och annan litteratur. Dessa bilagor är ej granskade av Landsbygdsnätverkets arbetsgrupp, utan det som förs fram i dessa bilagor står författaren Urban Laurin själv för.¹

¹ Detta material med bilagor kommer regelbundet att uppdateras och undertecknad tar tacksamt emot förslag till förbättringar. Detta kan också göras på Facebook på www.facebook.com/profile.php?id=1624746326#!/Mangfaldsbygd

2. Landsbygdsprogrammet och genomförandet.

Landsbygdsprogrammet

I landsbygdsprogrammet slås fast att ”integration utgör i likhet med jämställdhet en horisontell prioritering i den svenska strategin och programmet för landsbygdsutveckling och skall därför beaktas inom samtliga delar av programmet”. Integrationsmålet ska beaktas i regionala och lokala strategier samt i genomförandet av programmet.

Programmets olika stöd kan på många sätt stötta utvecklingen med mångfald och integration på landsbygden. Det gäller såväl projekt- som företagsstöd. I bilaga 1 presenteras landsbygdsprogrammets möjligheter att stötta mångfald och integration på landsbygden.

Med tanke på att integration är en prioriterad fråga i landsbygdsprogrammet, är det rimligt att de som söker stöd ska reflektera över frågan om integration. Att göra ett medvetet beslut där man tänker till om integration öppnar perspektivet och kan skapa nya och kreativa lösningar. Affärsplaner och projektansökningar bör ta ställning till mångfald och integration som en möjlighet.

Under de sammankomster Landsbygdsnätverket hade med handläggare från Leader och Länsstyrelserna under 2011 förde många fram åsikten att det kan vara ett bekymmer att integration är ett horisontellt mål. Eftersom dessa mål inte är kvantifierade och målluppfyllelsen därmed svår att mäta, så prioriteras de horisontella målen inte på samma sätt som andra mål.

Det finns givetvis möjligheter för både Länsstyrelser och Leaderområden att själva utveckla tydligare mål. Det finns också Länsstyrelser som har gjort det tydligt i vilka åtgärder i landsbygdsprogrammet som integrationen passar in i. Givetvis är det viktigt att i arbetet med kommande programperiod diskutera hur man kan nå bättre resultat vad gäller integration på landsbygden.

Landsbygdsprogrammet har en ökad fokus på sysselsättning i jämförelse med tidigare program.² Förväntningarna var inledningsvis stora på programmet vad gäller att skapa nya jobb, men dessa förväntningar har inte uppfyllts fullt ut. En samverkan mellan exempelvis länsstyrelsen, kommunerna, Arbetsförmedlingen och Leaderområdena kan ge många möjligheter att minska utanförskap samt att utveckla arbete och företagande på landsbygden.

På nationell nivå är Jordbruksverket och Skogsstyrelsen, samt till viss del Sametinget, ansvariga för Landsbygdsprogrammet. På regional nivå är Länsstyrelserna den centrala aktören. Leaderområdena spelar också en viktig roll. Landsbygdsnätverket har en viktig inspirerande funktion.

² Landsbygdsnätverkets Nyhetsbrev Nr 4 Maj 2009.

Jordbruksverket

Jordbruksverket är den myndighet som på nationell nivå arbetar med att skapa utvecklingskraft på Sveriges landsbygder. Verket ansvarar för Sveriges landsbygdsprogram.

Svag utveckling av integration på landet

En del i Jordbruksverkets arbete har varit att kartlägga hur mångfalden ser ut på landsbygden. Resultatet av kartläggningen finns i Jordbruksverkets rapport ”Vem är chef här egentligen?”.³ Rapporten visar att endast (knappt) 0,5 procent av de företag som har beviljats företagsstöd i landsbygdsprogrammet har en företagsledare som är född utanför Europa. Motsvarande siffra för hela landsbygdens näringsliv är ca 2 procent. Knappt 1,5 procent av de som har beviljats företagsstöd har en företagsledare född i Europa (men utanför Norden). Motsvarande siffra för hela landsbygdens näringsliv är knappt 3 procent. Andelen utlandsfödda är dessutom högre bland dem som har fått avslag på sin ansökan om företagsstöd än bland dem som har beviljats stöd.

Av rapporten framgår vidare att andelen företag som har en företagsledare som är född utomlands har ökat, både i staden och på landet. Men inom landsbygdsprogrammets företagsstöd har däremot andelen utlandsfödda bland företagsledarna minskat (om vi ser till personer födda utanför Europa). Men på regional nivå finns stora skillnader. Kronoberg och Västra Götaland är de län som har haft en positiv utveckling under de två senaste mätningstillfällena om vi ser till utomeuropeiska företagsledare. Ser vi till företagsledare födda i Europa så har Uppsala, Halland, Västra Götaland och Västerbotten haft en positiv utveckling.

Landsbygdsprogrammets möjligheter

I rapporten konstaterar Jordbruksverket att landsbygdsprogrammet på olika sätt kan bidra till att fler företag på landsbygden drivs av invandrade svenskar. Ett sätt är att arbeta med informationsinsatser och med olika typer av nätverk och erfarenhetsutbyte, exempelvis genom projektstöd. Projekt kan vara ett sätt att locka fler att vilja etablera sig på landsbygden, och kan lotsa dessa företagare vidare till olika former av företagsstöd. Företagsstöd kan användas som ett mer direkt verktyg, exempelvis genom att man prioriterar vissa branscher, verksamheter eller geografiska områden.

Jordbruksverket menar att landsbygdsprogrammet erbjuder många möjligheter till integration och mångfald. Men för att nå framgång krävs det engagemang från många olika håll: från myndigheter, kommuner, organisationer, företag, osv. Man konstaterar att: ”om myndigheterna sprider informationen rätt om programmets verktyg, samt lyckas inspirera organisationer och företag att utnyttja dem, så kan programmet göra skillnad jämfört med en situation där vi inte skulle ha något program med dessa redskap och mål om mångfald.”

³ *Vem är chef här egentligen? Om landsbygdsprogram och mångfald.* Rapport 2011:8. Se även www.jordbruksverket.se/formedier/nyheter/nyheter2011/mindremangfaldilandsbygdsforetag.5.226a264f12efc4806c580007525.html

I rapporten slås vidare fast att myndigheternas kontaktnät är avgörande för att nå framgång med mångfaldsarbetet. Och kanske är det detta som är kärnan? Flera personer som författarna till rapporten haft kontakt med, vittnar om att de upplever svårigheter med att närma sig mångfaldsfrågan. Detta kan enligt författarna leda till att man i många fall inte gör någonting, fastän att man vill.

Mångfald inom Jordbruksverket

En myndighet som internt arbetar aktivt med integration kan tänkas ha bättre möjligheter att stimulera andra till att också arbeta med integration och mångfald. Sedan år 2009 har Jordbruksverket en Mångfaldsplan där man slår fast att ”som statlig myndighet ska vi även beakta den kvalitets- och kompetenshöjning som uppnås genom ökad mångfald bland de anställda samt att det är en viktig demokratifråga att statsförvaltningens personal återspeglar den arbetsföra befolkningens mångfald.”

Jordbruksverket eftersträvar ökad etnisk mångfald inom alla yrkesgrupper och befattningar. Av planen framgår att det år 2006 fanns 5,4 % anställda med utomnordisk bakgrund och 2009 7,1 %. I gruppen distriktsveterinärer fanns det 13 procent som var födda i ett utomnordiskt land. Jordbruksverket har de senaste åren utvecklat sin rekryteringsprocess för att eliminera eller minska ovidkommande hänsyn i olika delar av rekryteringsprocessen.

Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen lyfter inte fram integration i sin del av landsbygdsprogrammet. Däremot har några av Skogsstyrelsens regioner drivit integrationsprojekt med annan finansiering. Det bedrivs ett intern arbete kring mångfald. Skogsstyrelsen konstaterar att ”skogsbruket är en bransch som uppvisar en lägre grad av mångfald och integration än övriga samhället. Skogsstyrelsen är inget undantag i detta avseende. Med blott ett par procent utlandsfödda ligger vi klart lägre än statsförvaltningen som helhet. Vi är förstås inte nöjda med detta.”

Sedan år 2009 har man en jämställdhets- och mångfaldsplan där man bl.a. slår fast att antalet anställda med utomnordisk bakgrund ska öka, men det målet har inte uppnåtts. Processen med att rekrytera utlandsfödda går långsamt vilket man anser beror på att det finns så få utlandsfödda med skoglig utbildning på akademisk nivå, vilket är den grupp som utgör basen för rekryteringar i fältverksamheten.

Sametinget

Sametinget har till uppgift att arbeta för samernas integration och driver inte några andra mångfalds- och integrationsfrågor.

Landsbygdsnätverket

Det svenska Landsbygdsnätverket startades våren 2007. Målet med Landsbygdsnätverket är att samla nationella aktörer för att kunna genomföra landsbygdsprogrammet på ett bättre och mer effektivt sätt. I nätverket är över 100 nationella aktörer, myndigheter och organisationer, medlemmar. Landsbygdsnätverket innefattar också alla landets Leadergrupper.

Nätverket har olika arbetsgrupper och en arbetar med frågan om integration. På Landsbygdsnätverkets webb finns rikligt med material och information att ladda ned om integration, bland annat informationsbroschyrer, material från konferenser och ett debattmaterial med studiefrågor. Arbetsgruppen ansvarar även för detta material.⁴

År 2011 blev den första organisation som riktar sig till invandrade svenskar, Syriska Riksförbundet, medlem i nätverket. År 2012 blev även SIOS, Somaliska Riksförbundet samt Föreningen Muslimer för Fred och Frihet medlemmar. Landsbygdnätverket har ett litet kansli med åtta medarbetare och en styrgrupp bestående av 13 personer. Det finns ingen representation från invandrade svenskar i kansliet eller styrgruppen.

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna är viktiga både för landsbygden och för integrationen, vilket inte minst framhålls i nyss nämnda rapport från Jordbruksverket. Länsstyrelsen beslutar om en stor del av landsbygdsprogrammets medel. Länsstyrelserna har också ett ansvar för arbetet med Leadermetoden, bland annat genom att godkänna de olika områdena och deras strategier.

Efter Integrationsverkets nedläggning kan Länsstyrelsens uppdrag idag sammanfattas i följande punkter

- medverkar till att det finns beredskap och kapacitet hos kommunerna att ta emot nyanlända
- tecknar överenskommelser med kommunerna om mottagande av nyanlända
- främjar regional samverkan mellan berörda kommuner, myndigheter, företag och organisationer som anordnar aktiviteter för nyanlända
- stödjer kommuner i samordningen av kommunal verksamhet såsom SFI och samhällsorientering
- följer upp organisering och genomförande av insatser för nyanlända på regional och kommunal nivå

Det är stora skillnader mellan landets länsstyrelser, såväl vad gäller hur man organiserar sitt arbete med landsbygd respektive integration, som hur man prioriterar dessa frågor. Detta framgår länsstyrelsernas genomförandestrategier för landsbygdsprogrammet, av de enkäter som ett antal länsstyrelser har besvarat samt av de två inspirationsträffar som Landsbygdsnätverket ordnat. Av bilaga 2 framgår skillnaderna mellan de olika länen, såväl vad gäller deras strategier som deras enkätsvar. De länsstyrelser som tydligt prioriterar målet om integration och ger praktiska exempel på vilka möjligheter som finns, har större förutsättningar att stimulera till integrationsarbete, i jämförelse med de länsstyrelser som bara nämner frågan.

Länsstyrelsens stödformer

Ett av de stöd Länsstyrelserna arbetar med är företagsstöd. Den väsentliga uppgiften för sådant stöd är att bedöma det affärsmässiga i ansökan. Det finns också en press på

⁴ www.landsbygdsnätverket.se

Länsstyrelserna att korta handläggningstiderna för ansökningarna. Eftersom integration är ett horisontellt mål bör det också påverka företagsstöden. Några exempel på hur det kan gå till har vi inte kunnat finna, men frågan är viktig att reflektera över. Finns det möjligheter att väga in integration i bedömningar av företagsstöd? Ett krav på att man i sådana ansökningar ska reflektera över hur integration kan stärka affärsiden, kan vara ett sätt att få fler att inse möjligheterna med integration.

Ett annat stöd är projektstöd vilket givetvis kan användas för arbete med integration. Ett problem för många är att det vanligen krävs offentlig medfinansiering för sådana projekt. I många fall bör det gå att få medfinansiering från kommuner och Arbetsförmedling. Ett annat alternativ är de Paragraf 37-medel som länsstyrelserna administrerar. Dessa medel är avsedda för ”insatser för vissa utlänningar” och kan användas som ersättning till kommuner och kommunalförbund för att skapa beredskap och mottagningskapacitet samt för att främja regional samverkan. Dessa medel kan användas som medfinansiering.

Hur arbetet organiseras

Länsstyrelsernas dubbla uppgifter att både verka för utveckling på landsbygden och för integration, medför att myndigheten är särskilt viktig för integration på landsbygden.

Genomgående finns en funktion som arbetar med landsbygd och lantbruk. Däremot skiljer det sig åt var de som arbetar med integration återfinns. Exempel är utvecklingsavdelningen, enheten för social hållbarhet, samhällsbyggnadsenheten, enheten för kompetens, arbetsmarknad och flyktingmottagning, livsmiljöenheten eller plan- och beredskapsenheten. Var de som arbetar med integration placeras kan kanske ses som något av en symbol för hur man ser på integration. De som ansvarar för integrationsfrågorna har ett nationellt nätverk med en gemensam webbsida och ett nyhetsbrev som ger mycket användbar information.⁵

Viktigt är hur man arbetar internt inom länsstyrelsen. En metod kan vara att alla relevanta enheter på länsstyrelsen beaktar integrationsfrågor i sitt arbete. Ett annat arbetssätt kan vara att de ansvariga för integration arbetar mer för sig själva, och ser sig som ansvariga för frågan inom hela myndigheten.

Det är relativt ovanligt med ett nära samarbete mellan dem på länsstyrelserna som ansvarar för landsbygd respektive för integration. Under de nämnda inspirationsträffarna liksom i enkätsvaren, har flera konstaterat att representanter från dem som arbetar med integration respektive landsbygd tidigare inte har mötts. Man ser dock behovet av att man skapar sådan samverkan. På vissa länsstyrelser finns redan en nära samverkan mellan enheterna.

Ett problem som flera lyft fram, är att de som arbetar med landsbygdsprogrammet är oerhört belastade av arbete, och att det saknas tid och resurser för samverkan. Från några

⁵ www.lansstyrelsen.se/integration

länsstyrelser har man konstaterat att det går att skapa resurser genom att driva interna projekt som arbetar med integration på landsbygden.

Att stimulera till en ökad samverkan inom Länsstyrelserna är uppenbart en viktig uppgift. Det är också fruktbart att involvera andra enheter inom Länsstyrelserna i detta arbete, inte minst dem som arbetar med bostadsfrågor.

Från flera medarbetare på landets Länsstyrelser har vi fått kommentaren att det är viktigt att länsledningen lyfter fram vikten av att arbeta med integration på landsbygden, och att de båda funktionerna inom myndigheten samverkar. Det vore också en styrka om regeringen i sitt regleringsbrev tydliggör vikten av denna fråga.

Genomförandestrategier och partnerskap

Länsstyrelserna har en genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet. Eftersom syftet med denna är att lyfta fram regionala prioriteringar, är strategin ett viktigt styrdokument. Detta gäller också arbetet med integration. Det är rimligt att en strategi som tydligt lyfter fram integration på landsbygden inspirerar mer än den som bara nämner begreppet.

Det är stora skillnader i Länsstyrelsernas genomförandestrategier. I den första omgången fanns det en strategi som inte ens nämnde integration, men som ändå godkändes av Jordbruksverket. Andra däremot var redan från början mycket detaljerade om hur arbetet med integration skulle gå till.

Nu nämns integration i samtliga strategier, men skillnaderna är stora i hur tydligt frågan betonas. Flera ger ingen analys av nuläget eller konkretiseringar om vad man menar med integration. Några strategier har tydliga mål om vad integrationsarbetet kan leda till. En del ger konkreta exempel på hur landsbygdsprogrammets åtgärder kan användas. Ett fåtal strategier betonar vikten av samverkan med invandrarorganisationer för att skapa kontakter.

Länsstyrelserna har som uppgift att utveckla ett partnerskap för landsbygdsprogrammet. Genom att engagera representanter för invandrade svenskar kan partnerskapet bli en resurs för ett bättre integrationsarbete på landsbygden. Ingen länsstyrelse har dock än så länge lyckats rekrytera representanter från invandrade svenskar till partnerskapet.

Flera länsstyrelser har dokument om arbetet med integrationsfrågor. Dessa kallas bland annat för strategier eller viljeyttringar. Ingen länsstyrelse tar upp landsbygdens möjligheter i dessa dokument. Dessa dokument är dock viktiga för att lyfta fram möjligheterna med integration på landsbygden. De regionala överenskommelserna om introduktion och etablering av nyanlända är också dokument där landsbygdens möjligheter kan tydliggöras.

Länsstyrelserna har också partnerskap kring integrationsarbetet. Det tycks vara mycket ovanligt att partnerskapen för landsbygd respektive integration samverkar. Att åtminstone till viss del samordna partnerskapen för landsbygdsprogrammet med dem för integration, kan ge god stimulans till att samverkan sker.

Länsstyrelsen ett nav för samverkan?

Med tanke på att Länsstyrelserna har ansvar för både frågor om landsbygd och integration, så har denna myndighet en möjlighet att fungera som ett regionalt nav för samverkan. Centrala parter i en sådan samverkan är främst Arbetsförmedlingen och kommunerna. En viktig uppgift för Länsstyrelserna vore att föra fram de möjligheter som landsbygden erbjuder för integration och mångfald. Detta gäller inte minst SFI och den nyinförda samhällsorienteringen.

Mångfald inom länsstyrelserna

Det är obekant hur det ser ut med mångfaldsarbetet inom länsstyrelserna, exempelvis hur stor andel av de anställda som har bakgrund som invandrade svenskar. I sitt enkätsvar visar länsstyrelsen i Gävleborg vilka positiva effekter de kan ge med personal som har en bakgrund från utomeuropeiska länder. Varje länsstyrelses interna arbete med mångfald kan vara av stor betydelse för att stimulera till ökad integration på landsbygden.

Leader

Eftersom integration är en horisontell fråga i landsbygdsprogrammet, ska också samtliga Leaderområden arbeta med den. Utvecklingsstrategierna från olika områden varierar mycket vad gäller hur man behandlar målet om integration. Några nämner integration mer ytligt medan andra är detaljerade med tydliga målsättningar.

Vissa områden slår fast att de inte presenterar några idéer om integrationsprojekt, eftersom projekt ska växa fram underifrån och inte styras. Många områden har inte några projekt om integration, medan andra däremot har satsat på området, antingen genom att stimulera till projekt eller genom att driva egna paraplyprojekt.

Svaren på enkäterna till Leaderområdena ger intressant information. Det finns många intressanta erfarenheter. Kanske en särskilt viktig fråga handlar om hur aktiv man ska vara i Leader. Är det alltid underifrånperspektivet som styr eller ska Leader ta egna initiativ? Om det finns viktiga och prioriterade frågor som ingen bryr sig om att ta tag i, är det då rimligt att Leaderområdet på egen tar tag i frågan?

Flera områden har goda erfarenheter av att ta egna initiativ. Att arbeta med egna paraplyprojekt om integration har gett goda effekter hos några områden. Projekt som skapar goda möten mellan invandrade svenskar och landsbygden är positivt, men för många är det möjligheten att bli självförsörjande på landsbygden som intresserar mest. I bilaga 3 finns en presentation av Leader och av svaren på vår enkät till Leaderområdena. Här finns många goda råd om hur ett framgångsrikt arbete med integration kan utvecklas.

Synergieffekterna

Landsbygdsprogrammet har som konstaterats en ökad fokus på sysselsättning i jämförelse med tidigare program.⁶ Förväntningarna var inledningsvis stora vad gäller möjligheterna att skapa nya jobb. Det fanns förhoppningar om att Leaderområdena skulle kunna ge 9 000 praktikplatser per år, varav många skulle kunna komma invandrade svenskar till del. Modellen utvecklades av Flyinge Bygdebolag och Leader Lundaland. Genom samarbete med Arbetsförmedlingen ordnade man praktikplatser inom jobb- och utvecklingsgarantin. Resultatet blev att hälften av de arbetslösa gick vidare till arbete eller studier.

Tanken var att modellen skulle spridas och man såg Leader som en kugge i modellen. Förutom att Leaderområdet själv kan fungera som anordnare av praktikplatser, så skulle i ett senare skede målsättningen vara att också varje by blir en anordnare av praktikplatser. Leaderområdet skulle fungera som en samordnande kraft för byarna att klara av detta arbete. Spridningen blev begränsad men modellen har fortfarande stor potential att användas.⁷

Mångfald inom Leader

Flertalet Leaderområden har inga invandrade svenskar i sina LAG, medan andra enligt sina stadgar måste ha sådana representanter. Det finns områden vars stadgar säger att det måste finnas utomeuropeiska invandrare i LAG. Enligt enkätsvaren är det rimligt att anta att ett LAG med sådana ledamöter har lättare att skapa förståelse för vikten av integration.

Vi har inte ställt frågor i enkäten om personal med utländsk bakgrund. Ett Leaderområde lyfter dock i sitt enkätsvar fram att de har en sådan medarbetare, och att det betyder mycket för engagemanget för, kunskaperna om och legitimiteten för arbetet med mångfaldsfrågor.

Att bedöma och utveckla projekt om integration

Detta verktyg tillsammans med det omfattande materialet med bilagor ger förhoppningsvis goda idéer både om att utveckla och att bedöma projekt om integration och mångfald. Erfarenheten visar att det finns ett antal faktorer som är särskilt viktiga om man ska nå framgång med projekt inom detta område.

Ett är att det är viktigt att ha invandrade svenskar som aktiva partners i integrationsprojekt. Hitintills är det mycket ovanligt. De allra flesta projekt har genomförts av svenska aktörer för att ”ta hand om” invandrade svenskar. Det är sällan sådana projekt ger ett bra resultat.

Flera länsstyrelser och Leaderområden framhåller att det varit svårt att nå målgruppen, de invandrade svenskarna. Det är dock viktigt att skapa modeller för att göra det lättare för invandrade svenskar att engagera sig. I bilagorna till detta verktyg finns många exempel på hur man kan gå till väga.

⁶ Landsbygdsnätverkets Nyhetsbrev Nr 4 Maj 2009.

⁷ Se mer i bilaga 9.

Satsa på självförsörjning

Många integrationsprojekt handlar om att man ska lära känna varandra över de etniska gränserna, exempelvis genom att mötas i att baka bröd, dansa, lära känna olika etniska måltider eller uppleva naturen och landsbygden. Men på senare tid har allt fler betonat att även om sådana möten är viktiga, så är det helt avgörande för integration att man är självförsörjande och inte bidragsberoende.⁸ I ett enkätsvar från ett Leaderområde konstaterar man att en inspirationsresa med invandrade svenskar till landsbygden blev mycket lyckad, men flera var besvikna över att man inte lyfte fram möjligheterna att bli självförsörjande genom att få jobb eller att bli företagare tydligare.

Dialoger om värderingar

Flera projektrapporter samt svaren på enkäterna till Länsstyrelserna och Leaderområdena, visar att många har erfarenhet av att det finns problem med individer på landsbygden som är negativa till och till och med rädda för det som upplevs vara främmande. Det finns också erfarenheter från projekt som arbetat med utbildning och praktik att vissa skillnader i värderingar kan skapa praktiska problem. Men det finns också goda erfarenheter att dialoger om värderingsskillnader kan lösa det mesta. Se vidare i bilaga 14.

⁸ Se ex. www.gp.se/nyheter/debatt/1.724096-integration-handlar-om-jobb-inget-annat

3. Sverige ett mångfaldens land.

Sverige har under de senaste dryga 1 000 åren varit ett mångfaldens land. Många bygder har påverkats av invandring under hundratals år. Det är tack vare utländska experter som vår industri har utvecklats. Gruvorna, skogsbruket, träindustrin, pappersindustrin och till viss del även jordbruket har gått framåt tack vare invandring. Att förstå hur invandringen påverkat bygden positivt tidigare, kan skapa bättre förståelse för att svenskar med utländsk bakgrund kan bidra med mycket. Se bilaga 4 för en presentation av Sveriges historia med invandring.

Fakta om invandring

Sverige är ett mångfaldens land. Vår befolkning har rötter i över 200 länder. SCB:s statistik visar att det år 2010 bodde nära 1,4 miljoner utrikes födda personer i Sverige, av vilka 59,1% var svenska medborgare. Knappt 15 % av de som bor i Sverige är födda i ett annat land.

Andelen inrikes födda med två utrikes födda föräldrar var 412 960 personer år 2010. Det innebär att 19,1% av befolkningen har vad man kallar en utrikes bakgrund. Ytterligare nära 590 000 inrikes födda har en förälder som är född i Sverige och en som är utrikesfödd. Med denna grupp har omkring 25 procent av svenskarna någon form av utländsk bakgrund.

Under de senaste åren har omkring 100 000 personer invandrat till Sverige varje år, samtidigt som närmare 50 000 personer utvandrade från Sverige år 2010. Under rekordåret 2009 beviljades 98 664 personer uppehållstillstånd och år 2011 beviljades 93 050. Antalet flyktingar har dock halverats under de senaste åren och under 2011 var det främst medborgare från Polen och Rumänien som stod för den största ökningen. År 2011 beviljades 12 726 asylsökande uppehållstillstånd. Under de senaste åren har invandringen av arbetskraft blivit mer betydande. År 2011 invandrade 14 722 personer för att arbeta i Sverige.

Det är stora regionala skillnader vad gäller invandring. Medan en del kommuner har omkring 4 procent av befolkningen som är utrikes födda, har andra omkring 40 procent som är födda i ett annat land. Med undantag från områden som gränsar till Finland och Norge bor det färre invandrade svenskar i Norrland i jämförelse med övriga Sverige. Se bilaga 5 för en mer detaljerad information om invandring och regionala skillnader.

Det finns många myter om invandring. För att sprida fakta lanserade regeringen i december 2011 en ny webbsida där fakta om invandringen till Sverige finns.⁹ Historiskt sett har invandrare setts som en resurs för tillväxt i Sverige. Att vi i vårt land har många personer i arbetsför ålder som saknar arbete, att vi har medborgare som tillsammans behärskar över 100 språk, att vi har många människor med kunskaper om kulturen och livet i länder som är eller kan bli viktiga för svensk export, är en resurs för hållbar utveckling på landsbygden.

⁹ www.regeringen.se/sb/d/2279/a/181576. Se även Migrationsverkets faktasida www.migrationsverket.se/info/2551.html. Se också länsstyrelsernas integrationssida <http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/integration/Sv/Pages/startside>.

Företagarlinjen

Under senare år har det talats mycket om att arbetslinjen är rätt väg för att öka integrationen. Men faktiskt visar det sig att ”företagarlinjen” är effektivare. Det är de små företagen i Sverige som är bäst på integration. De allra minsta privatägda företagen har 12,3 procent utomeuropéer bland de sysselsatta. Det motsvarar cirka 380 000 personer. Motsvarande siffra i statliga affärsverk är 2,8 procent, i kommunala förvaltningar knappt åtta procent och i privatägda aktieföretag cirka åtta procent.¹⁰

Andelen invandrare ökar mest i den privata sektorn och allra mest hos de små företagen. Statistiken visar att ju större andel av kommunbefolkningen som arbetar i offentlig sektor, desto lägre är sysselsättningsgraden för de invånare som har utomeuropeisk bakgrund. Ju större den privata sektorn är i en kommun, desto fler av invandrarna är sysselsatta.

Invandrade svenskar och arbetskraft

I dag utgör invandrade svenskar ungefär en fjärdedel av arbetskraften i Sverige. Många arbetar inom hotell, restaurang och transporter. Drygt 30 000 arbetar som lärare. Var fjärde busschaufför är född utanför Europa. Över 70 000 utrikes födda arbetar inom vård och omsorg. På sjukhuset i Torsby är mer än hälften av läkarna födda utomlands, många kommer från Irak. Få invandrade svenskar återfinns dock inom de gröna näringarna.

Invandrade svenskar och entreprenörskap

Att stötta företagande är centralt för landsbygdsprogrammet både vad gäller projektstöd och företagsstöd. Sverige ligger i botten i Europa vad gäller andelen företagare av den arbetsföra befolkningen. Detta är ett problem med tanke på att det är de mindre företagen som står för ökningen av sysselsättningen i Sverige. Tillväxten i Sverige dominerades länge av en stor offentlig sektor och ett litet antal framgångsrika stora företag.

Både den offentliga sektorn och de stora företagen har dock inte klarat av den snabbare och flexibla anpassning som den växande globaliseringen kräver. De stora företagen har visat sig vara alltför rigida, och en viktig konsekvens har blivit att de genererar färre arbetstillfällen än tidigare.¹¹ Under de senaste decennierna är det småföretagen som står för den ökade sysselsättningen. I princip har all jobbtillväxt i Sverige sedan 1990 uppstått i företag med färre än 50 anställda. Närmare 75 000 egna företagare med utländsk bakgrund i Sverige, sysselsätter tillsammans 200 000 anställda.¹²

Andelen egna företagare är högre bland utrikes födda än bland övriga delar av befolkningen i Sverige. De senaste åren har tillväxten av antalet företagare i Sverige uteslutande kommit

¹⁰ *Småföretagen alljämt bäst på integration*. Rapport från Företagarna. November 2011.

¹¹ Slavnic, Zoran (2007), *Forskning och politik relaterat till småföretagande bland invandrare i Sverige*, Rapport Nr: 2007:21, Linköping: Länsstyrelsen Östergötland

¹² *Invandrades företagande*. NUTEK 2007:22 och *Invandrades företagande*. En statistisk beskrivning av utlandsföddas företagande i Sverige. September 2007. Se även Najib, A.B. (2008) ”Pizzeria och matbutik – viktiga invandrarföretag på landsbygden”, i *Ska hela Sverige leva?* S. 229-239. Stockholm: Formas Fokuserar.

från invandrade svenskar. Närmare 75 000 egna företagare med utländsk bakgrund i Sverige, sysselsätter tillsammans 200 000 anställda.¹³

Andelen utrikes företagare inom de gröna näringarna är dock mycket låg. Många utrikes födda driver företag inom livsmedelskedjan, men sällan som primärproducenter. Många med utländsk bakgrund driver däremot serveringar och affärer på landsbygden. Med tanke på att det är invandrade svenskar som står för tillväxten av företagandet, är det viktigt att stimulera denna grupp att också engagera sig i landsbygdens företagsamhet. Se bilaga 10 för mer information om företagandets effekter.

Invandrade svenskar och utanförskap

Det finns delar i Svensk integrationspolitik har lyckats mindre bra. Många kan exempelvis inte försörja sig själva och befinner sig i det som kallas för utanförskap. I jämförelse med andra länder inom OECD är Sverige sämst på arbetsmarknadsintegration för invandrade.¹⁴

I Sverige tar det i genomsnitt sju år för en nyanländ invandrare att etablera sig på arbetsmarknaden. Efter tre år i Sverige har endast 30 procent av flyktingarna ett arbete. Sysselsättningsgraden efter 10 år i Sverige är endast 60-65%. Barn som växer upp i invandrartäta områden löper större risk att få ofullständiga betyg, bli långtidsarbetslösa eller utsättas för brott eller hamna i sociala problem.¹⁵

I dag står ungefär 200 000 utrikesfödda utanför arbetsmarknaden. I de kommuner som lyckats bäst är sysselsättningsgraden upp till 80 procent. Bland de kommuner som ligger sämst till är inte mer än drygt 20 procent av de utrikesfödda sysselsatta. Två tredjedelar av dem som under längre tid tar emot försörjningsstöd (socialbidrag) är födda utomlands. Bland föräldrar som är födda utomlands lever nära 40 procent av barnen i barnfattigdom, jämfört med 5 procent bland barn vars föräldrar är födda i Sverige.¹⁶ 12 procent av utrikes födda vuxna har försörjningsstöd i jämförelse med 2 procent för hela befolkningen.¹⁷

Etableringsreformen som trädde i kraft den 1 december år 2010, syftar till att korta ned tiden för de nyanlända att bli självförsörjande. För regeringen är detta ett mycket viktigt mål. Även om en hel del kritik har riktats mot reformen, finns det många goda exempel på att den lyckats mycket väl. En nyckelfaktor till framgång är ett lokalt samarbete mellan kommunen och Arbetsförmedlingen, där man skapar lokalt anpassade lösningar. En nära samverkan med näringslivet är också viktigt.¹⁸ Se bilaga 8 för mer information.

¹³Se ex. *Utländsföddas företagande i Sverige*, Tillväxtverket 2010, *Invandrades företagande*, Företagarna oktober 2010, *Invandrades företagande*. NUTEK 2007:22 och *Invandrades företagande. En statistisk beskrivning av utländsföddas företagande i Sverige*. September 2007, Najib, Ali Bensalah (1999) ”Invandrarföretagande i Sverige – en historisk tillbakablick”. I SOU 1999:49 *Invandrare som företagare. För lika möjligheter och öka tillväxt*. Stockholm: Kulturdepartementet.

¹⁴ www.va.se/artiklar/2011/05/26/dumhetens-pris/

¹⁵ *Integrationens utmaningar*. (2010) Timbro. Se även www.dn.se/debatt/nyanlanda-behover-mer-an-en-klapp-pa-huvudet.

¹⁶ www.dn.se/nyheter/sverige/utrikesfodda-har-blivit-storsta-gruppen-fattiga

¹⁷ Von Bahr, Jenny. (2011) *Bidrag, vägen till arbete? En granskning av svensk integrationspolitik*. Timbro.

¹⁸ Chin, Lien (2011) *Lyckad etablering av en ny reform*. Värnamo, Borlänge och Solna. Fores Policy Paper 2011:5. Finns på www.fores.se/assets/536/FORES_Policy_Paper_22Lyckad_etablering_av_ny_reform_22.pdf

4. Landsbygdens behov av integration och mångfald

Få invandrade svenskar är verksamma på landsbygden och i dess näringar. Sverige är sämst i EU på integration i de gröna näringarna.¹⁹ Men landsbygden behöver den utvecklingskraft som mångfalden ger. I dag är landsbygden okänd för invandrade svenskar. De myndigheter som arbetar med nyanlända har dålig kunskap om vad landsbygden kan erbjuda. Det finns behov av ett forum där man hittar arbeten, information om företagande, mark, byggnader, bostäder för uthyrning, arrende m.m. och om vart man vänder sig.²⁰

Den offentliga utredningen ”Mångfald som möjlighet” slår fast att om integrationen ”ska vara långsiktigt hållbar, innebär integration i de gröna näringarna och landsbygdens övriga näringsliv, förutom ökad delaktighet i jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäringarna eller i landsbygdens övriga näringsliv, också ökad möjlighet till boende på landsbygden och ökat deltagande i föreningsliv och andra sociala nätverk på landsbygden.”²¹

LRF genomförde år 2006 Integrera Grönt, som var en förstudie om möjligheterna att öka affärsutbytet mellan invandrare och de gröna näringarna.²² En slutsats är att landsbygden bör spegla övriga samhället för att nå en hållbar utveckling i framtiden. Via fler invandrare i näringen kommer nya idéer att födas och landsbygdsföretagandet att utvecklas.

Hushållningssällskapet har drivit flera projekt om mångfald på landsbygden, och menar att det egentligen inte handlar om integration. Man menar ”att arbeta för att fler utrikesfödda får arbete och bostad på landsbygden handlar inte om integration utan om internationalisering. . . . Internationalisering på landsbygden är en näringslivsfråga. . . . Landsbygden behöver därför, för sin egen skull, ta tillvara den kompetens som utrikesfödda besitter, samtidigt som landsbygden också är en viktig utvecklingsarena för de utrikesfödda själva.”²³

Invandring en överlevnadsstrategi

En stor del av kommunerna på landsbygden domineras av en åldrande befolkning, samtidigt som de yngre flyttar. Redan i dag finns det en brist på arbetskraft i flera kommuner, inte minst inom vård och omsorg. Många företagare på landsbygden går i pension under de kommande åren, och det är en stor utmaning att klara generationsskiftet. Fram till år 2025 beräknar man att det behövs ca 35 000 nya medarbetare inom de gröna näringarna. För en stor del av landsbygdens kommuner är inflyttning av invandrade svenskar ett sätt att överleva. För några redan nu, för andra inom några år. Flera kommuner kommer att behöva ha 19-23 procent utlandsfödda år 2030 för att klara av arbetskraftsbehovet.

Under år 2012 beräknas ett hundratal kommuner gå med förlust. För många av dessa kommuner är utflyttning av arbetsföra och en snabbt ökande andel pensionerade

¹⁹ Analyser av denna fråga finns bl.a. i *Se landsbygden* SOU 2006:101, s. 154 ff och i *Mångfald som möjlighet. Åtgärder för ökad integration på landsbygden* SOU 2008:56. Se även *Integration och Regional utveckling*.(2005) Glesbygdverket samt Hermanrud, K. (2004) *Rapport om de gröna näringarna och integrationen*. Stockholm: Jordbruksverket, Promemoria 2004-12-13.

²⁰ En utveckling av www.verksam.se och/eller www.gronajobb.se kan vara alternativ.

²¹ SOU 2008:56 s. 35.

²² Svensson, J. (2006) *Slutrapport Integrera grönt*. Stockholm: LRF 2006-0721

²³ Barrljung, M (2011) *Grön integration på landsbygden Slutrapport 2007-2009*. Hushållningssällskapet.

kommuninvånare orsaker till de ekonomiska problemen. De kommuner som har en befolkningstillväxt, ofta tack vare invandring, har inte samma problem.²⁴ För att klara av pensionsavgångarna i de mest drabbade delarna av landet, är det svårt att finna andra metoder än att locka invandrade svenskar till dessa bygder.²⁵ Mer information finns i bilaga 6.

Personer med utländsk bakgrund är en resurs som arbetskraft och företagare på landsbygden. Många av dem är erfarna entreprenörer och kan ta över företag på landsbygden när nuvarande ägare väljer att gå i pension. På uppdrag av Jordbruksverket har det gjorts en studie med en teoretisk matchning mellan Hedemora kommun och norra Botkyrka. Det visar sig finnas en omedelbar matchning inom exempelvis vård och omsorg. De jobb som är eller kommer att bli lediga i Hedemora, finns det ledig arbetskraft för i Botkyrka.²⁶

Gör landsbygden lockande

Ska den svenska landsbygden locka så måste man kunna visa att landsbygden är en möjligheternas bygd. Det finns olika uppfattningar om det är lättare att integreras på landsbygden, eller om det går snabbare att integreras och bli självförsörjande i staden.²⁷

Våra myndigheter har inte varit särskilt duktiga på att lyfta fram landsbygden som en möjlighet. De utrikes födda har fått dålig, om ens någon, information om svensk landsbygd och de möjligheter till arbete, boende och liv som den kan erbjuda. De nyanlända som har en kompetens inom den gröna sektorn har inte fått denna uppmärksammas av myndigheterna.

Enligt en studie som utförts på uppdrag av Jordbruksverket framgår att omkring 80 procent av dem som bor i miljonprogrammen kan tänka sig att flytta ut på landsbygden permanent, eller för en period av livet.²⁸ Studien visar att den bästa metoden kan vara att göra unga lockade av landsbygden. Satsningen måste vara långsiktig. Genom att låta tonåringar besöka landsbygden är det möjligt att få dem att flytta dit när det är dags att bilda familj.²⁹

En studie har genomförts som handlar om bilden av landsbygden respektive miljonprogrammet. Det är storstadens kärnor som lyfts upp medan landsbygd och miljonprogram ges låg status. I rapporten ges många förslag till hur man kan arbeta för att förändra den negativa bilden liksom att skapa bättre förståelse mellan landsbygden och miljonprogrammen.³⁰

²⁴ Se Dagens Samhälle nr 36 2011.

²⁵ *Generationsväxlingen och regionernas befolkning.* (2010) Arbetsförmedlingen Arbetsmarknadspolitik Ura 2010:1 samt www.dn.se/debatt/framtidens-valfard-en-stor-borda-for-200-kommuner. Rapporten finns på <http://newsroom.sebgroup.com/sv/Inlagg/2011/DN-Debatt>

²⁶ *Miljonprogrammets utflyttare som resurs för Sverige. Norra Botkyrka + Hedemora – en lek med tanken.* (2011) Miklo. Finns att ladda ned på http://www.jordbruksverket.se/download/18.1d7062ed133ee6f94868000591/Rapport_Miljonprogrammets+utflyttare+som+resurs+f%C3%B6r+Sveriges+landsbygder.pdf

²⁷ Detta diskuteras bl.a. i *Integration och Regional utveckling.* (2005) Glesbygdverket samt Hammarstedt, M. & Mikkonen, N. (2007) "Geografisk rörlighet och sysselsättning bland flyktingar", i *Ekonomisk Debatt* Nr. 3.

²⁸ Jordbruksverket i Sveriges miljonprogram 2011, analys av enkäteresultaten. Miklo, januari 2011.

²⁹ *Cash, kollo eller kompisar. Så lockar vi miljonprogrammets entreprenörer till landsbygden.* (2009) Miklo.

³⁰ *Enade mot mediebilden. Ett exempel på hur landsbygd och miljonprogram kan skapa utvecklingskraft.* (2011) MIKLO.

5. Vad är integration?

Integration har många aspekter. För dem som vill arbeta med integration och mångfald på landsbygden är det viktigt att göra en tydlig definition av vad man menar med integration. I bilaga 7 finns en utförligare genomgång av integrationens olika aspekter.

Integrationens dimensioner

Det finns fem dimensioner av integration; arbetsmarknads-, boende-, medborgerlig, social och subjektiv integration.³¹ En avgörande faktor är att individen är självförsörjande. Att inte vara beroende av bidrag och stöd, anses vara den stora integrationsfrågan. Att ha ett jobb eller eget företag ger den självständighet och frihet en integrerad medborgare behöver.

Jobb och egen försörjning är en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för integration. Framgångar inom övriga dimensioner är nödvändiga för att integrationen ska lyckas. Att ha ett arbete eller driva eget företag, hör nära samman med möjligheten att kunna skaffa en bostad. Det är också viktigt för alla att ha god tillgång till sociala nätverk och frånvaro av etnisk och kulturell segregation. Det finns många som har arbete och bostad, men som inte deltar i det politiska livet. De kanske inte ens röstar i de allmänna valen och är därmed inte de engagerade medborgare som ett demokratiskt samhälle eftersträvar.

Viktigt är också subjektiv integration som handlar om hur man själv uppfattar sin roll och identitet i det svenska samhället; känner man en tillhörighet i sitt nya land eller känner man sig fortfarande som främmande för den svenska kulturen? Och hur länge ska man ses som invandrare? Måste invandrade svenskar vara annorlunda? När får de bli ”riktiga svenskar”?

Från omhändertagande till självförsörjning

En anledning till problemen med utanförskap är att det under flera decennier har varit mer eller mindre olagligt för en nyanländ att arbeta innan man fått uppehållstillstånd. Från och med den 15 december 2008 är ambitionen att de nyanlända ska bli självförsörjande så snart som möjligt, eftersom det är en grund för integration och att komma bort från utanförskap.

Från regeringens sida framhåller man att politiken tidigare präglats av alldeles för mycket av omhändertagande. Flyktingar och invandrare har bemötts som svaga individer, trots att det ofta är de mest drivna människorna som bryter upp från sitt hemland. Man har inte insett att de som har kommit hit är olika och har olika förutsättningar, bakgrund, drömmar och vilja. Integrationsminister Erik Ullenhag framhåller att ”politiken har inte varit tillräckligt individuellt anpassad utan har i stället formats utifrån att alla som invandrar har haft behov av samma stöd. Vi har haft en svenskundervisning för invandrare som har hållit för låg kvalitet och som i många fall inte tagit hänsyn till människors olika förutsättningar och bakgrund.”³²

³¹ Diaz, J.A. (2004) *Integration och indikatorer*. Stockholm: Integrationsverkets rapportserie 2004:03

³² www.dn.se/debatt/nyanlanda-behov-mer-an-en-klapp-pa-huvudet

Regeringens strategi

Regeringen slår fast att ”integrationspolitiken omfattar frågor om allas lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Den omfattar också nyanlända invandrades etablering på arbetsmarknaden och i samhället, ersättning till kommunerna för flyktingmottagande, urban utveckling och svenskt medborgarskap.”

Den svenska politiken inriktas i huvudsak på generella åtgärder som minskar utanförskapet i samhället. Regeringen vill tydliggöra arbetslinjen på ett sätt som stärker konkurrenskraften på arbetsmarknaden för personer som är utrikes födda. En viktig grund för politiken är att åtgärder som riktar sig till invandrare som grupp ska bara förekomma under den första tiden i Sverige. Så snart som möjligt ska även invandrare behandlas som alla andra.

I regeringens skrivelse "Egenmakt mot utanförskap - regeringens strategi för integration" presenteras inriktningen och insatser inom sju strategiska områden för integration, nämligen³³:

- snabbare etablering för nyanlända invandrare
- fler i arbete, fler företagare
- bättre resultat och större likvärdighet i skolan
- bättre språkkunskaper och större möjligheter till utbildning för vuxna
- effektiv bekämpning av diskriminering
- en positiv utveckling i stadsdelar med utbrett utanförskap
- en gemensam värdegrund i ett samhälle som präglas av ökande mångfald

En gemensam värdegrund

En av regeringens strategier för integration är att utveckla en gemensam värdegrund i ett samhälle som präglas av mångfald. Regeringen har slagit fast att ”Sverige ska kännetecknas av respekt för demokrati, rättsstaten, mänskliga fri- och rättigheter inklusive jämställdhet. Dessa värden är viktiga och det som utgör vår gemensamma värdegrund. Det är inom dessa värden vi finner sammanhållning, tillhörighet samt lojalitet och förtroende för det gemensamma.”

Förr kallade många Sverige för ”landet lagom”. Men den beteckningen är felaktig. Istället kan Sverige ses som ett extremt land, i alla fall när man talar om värderingar. Svenskarna är det folk som är mest avvikande vad gäller värderingar. Väger man samman synen på religion, arbete, manligt och kvinnligt, så är Sverige det mest extrema landet i världen.³⁴

³³ I oktober 2011 samlade regeringen drygt 250 olika aktörer för ett rådslag om integration, som ett led i regeringens fortsatta arbete mot en ny integrationspolitisk strategi. De olika teman som fanns med var, förbättringar inom arbetsmarknadssektorn, förbättringar inom utbildningsområdet minskad boendesegregation och ökad social sammanhållning

³⁴ www.worldvaluessurvey.org Se även Pettersson, T. & Esmer, Y. (2005) *Vilka är annorlunda? Om invandrades möte med svensk kultur*. Stockholm: Integrationsverkets rapportserie 2005:03 samt Sahlberg, L. (2004) *Gemensam värdegrund i mångfaldens demokrati*. Norrköping: Integrationsverket. Utmärkt material vinn på www.esf.se/sv/vara-program/Integrationsfonden/Om-Integrationsfonden/Konferensnytt-fran-Integrationsfondens-arliga-event-159-2011/. Se även *Integrationens utmaningar*. (2010) Timbro.

Men även om Sverige är ett land med stor tolerans, finns det också en invandrarfientlighet och en rasism man inte kan blunda för. Sverigedemokraternas framgångar i valet är ett exempel på detta. Flera studier visar att det är fler bland dem som bor på landsbygden som är negativa till invandring, i jämförelse med dem som bor i staden. Ska man lyckas med integration på landsbygden, är det givetvis viktigt att arbeta för att få dem som redan bor där att bli positiva till mångfaldsarbete.

Erfarenheterna av arbetet med integration och mångfald på landsbygden, ger många exempel på hur viktigt det är att föra en dialog om värderingar. Alla behöver reflektera över sina värderingar för att nå framgång i mångfaldsarbetet. Det finns problem med värderingar i alla grupper. Kanske vi alltför mycket har blundat för att det finns olika värderingar. Området är känsligt och värdeladdat, men det är viktigt att arbeta med dialoger och öppenhet.³⁵

I bilaga 14 finns exempel på värderingar som det är viktigt att reflektera över och föra en dialog kring, inte minst när det gäller integration på landsbygden.

³⁵ Se ex. Barrljung, Marianne (2009) *Grön integration på landsbygden. Slutrapport 2007-2009*. Hushållningssällskapet i Väst.

6. Olika målgrupper för integrationsarbete

Altför ofta talar man om integration utan att göra klart vilken målgrupp man riktar sig till. Det är givetvis en stor skillnad att rikta sig till nyanlända flyktingar respektive att vända sig till dem som redan bott i Sverige under några år. Som redan konstaterats är det också stora skillnader i gruppen invandrade svenskar, inte minst vad gäller utbildning, yrkeskunskaper och erfarenhet av landsbygden. Oberoende till vilken grupp man riktar sig till, är det viktigt att göra en noggrann kartläggning av de individer som man avser arbeta tillsammans med.

Asylsökande

En stor grupp bland de nyanlända är asylsökande. Asylsökande är den som tar sig till Sverige och ansöker om skydd (asyl) här, men som ännu inte har fått sin ansökan avgjord.³⁶ Det är givetvis en sak att rikta sig till en grupp asylsökande där sannolikheten är stor att de får avslag, än att rikta sig till en grupp där sannolikheten är stor att de får uppehållstillstånd.

Det första mötet för de asylsökande sker med Migrationsverket, som kartlägger den asylsökande. En förutsättning för att de asylsökande ska lockas av landsbygden, är att Migrationsverket har god information om de möjligheter som landsbygden kan erbjuda de nyanlända och att handläggarna tar reda på om personerna har erfarenhet av landsbygden och dess näringsliv. Hittills har Migrationsverkets kunskaper om landsbygden visat sig vara mycket begränsade.

De som söker asyl har rätt att välja var de vill bo, och många söker sig till de orter där det redan bor landsmän. För de övriga gäller Migrationsverkets anläggningsboende landet runt. Det kan handla om allt från tomma lägenheter till tomma turistanläggningar av varierande kvalitet. De kommuner där de asylsökande tas emot på ett positivt sätt har givetvis större förutsättningar för att individerna vill stanna där om de får uppehållstillstånd.

De som förväntas få avslag

Även den som kan förväntas få avslag och måste återvända ska ges en meningsfull tillvaro i väntan på beslut, exempelvis genom att studera. Det finns exempel på lantbrukare som lärt sig nya odlingsmetoder i Sverige, som de kan använda när återvänder till sitt hemland. Om de har ett giltigt pass har de numera också rätt att arbeta medan de väntar. Beviljas inte ansökan om uppehållstillstånd, kan personen i alla fall få stanna i Sverige under förutsättning av att denne har ett arbete. Barn som väntar på besked har rätt att gå i skola.

De som förväntas få uppehållstillstånd

De grupper man kan anta kommer att beviljas uppehållstillstånd är givetvis mycket intressanta som målgrupp. Genom kontakt med Migrationsverket kan man få en relativt god uppfattning om vilka som troligen får stanna. År 2011 beviljades uppehållstillstånd till majoriteten av dem som kom från Afghanistan, Somalia och Eritrea, medan i stort sett alla som kom från Serbien, Kosovo och Makedonien fick avslag.

³⁶ Regler för att ansöka om asyl finns på www.migrationsverket.se/info/443.html

Känner denna grupp sig välkommen och informeras om de möjligheter som bygden kan erbjuda för utbildning och framtida sysselsättning, är det givetvis lättare att få dem att etablera sig när väl uppehållstillstånd är beviljad. Många landsbygdskommuner har dock erfarenhet av att de nyanlända flyttar så snart de fått uppehållstillstånd, eller när de kommit en bit på väg i sin utbildning i svenska, SFI. Det är en viktig utmaning att göra landsbygden lockande under denna första tid och visa att det finns möjligheter att arbeta och bo på landet.

Ensamkommande barn

Årligen kommer ett stort antal barn och ungdomar utan medföljande förälder eller annan legal vårdnadshavare till Sverige för att söka asyl, så kallade ensamkommande barn. Majoriteten av dessa får uppehållstillstånd. Det är kommunerna som är ansvariga och givetvis kan landsbygden spela en stor roll för att denna grupp ska kunna etablera sig i Sverige.³⁷

De som fått uppehållstillstånd

Den grupp som fått uppehållstillstånd är en viktig målgrupp. Att redan från början intressera dem för landsbygden som platsen för att stanna i Sverige är en fruktbar ansats. Några flyktingar har fått ett positivt besked om uppehållstillstånd redan innan de anländer till Sverige. Det gäller kvotflykting som ofta kommer från flyktingläger. Andra har vistats i Sverige en tid i väntan på besked.

Regeringen vill att tiden från nyanländ till nyanställd ska vara så kort som möjligt. Att bli självförsörjande är en viktig utgångspunkt i arbetet med att planera för de nyanlända. Landsbygdsprogrammet har en potential att stötta nyanländas etablering på landsbygden som blivande anställda eller företagare.

Etableringsreformen innebär att det är Arbetsförmedlingen som har huvudansvaret för steget från flykting till att bli självförsörjande. Idén bakom reformen är att de nyanlända ska ges bättre förutsättningar att så snabbt som möjligt lära sig svenska, komma i arbete och klara sin egen försörjning.³⁸

Ska landsbygden te sig som ett lockande alternativ för dem, är det nödvändigt att de myndigheter som de nyanlända möter känner till vad landsbygden kan ge. Hittills har kunskaperna om landsbygdens möjligheter varit små hos dessa myndigheter.³⁹ Det är viktigt för landsbygdens aktörer att ha en nära samverkan med främst Arbetsförmedlingen och kommunerna, för att tydliggöra landsbygdens möjligheter.⁴⁰

Arbetsförmedlingen ska upprätta en etableringsplan för hur den nyanlände ska bli självförsörjande. Man har rätt att välja en egen lots som ska stötta i det arbetet. Av de ca 800 lotsar som finns är det ingen som specialiserat så på landsbygden eller der gröna näringarna.

³⁷ För information om denna grupp, se www.migrationsverket.se/info/418.html

³⁸ Se www.regeringen.se/sb/d/12476/a/154320?setEnableCookies=true

³⁹ Se SOU 2008:56 s. 57.

⁴⁰ Flertalet myndigheter som är relevanta för landsbygdens utveckling är medlemmar i Landsbygdsnätverket. De få undantagen är Arbetsförmedlingen och Migrationsverket. Att knyta närmare relationer mellan dessa och Landsbygdsnätverket kan vara ett sätt att förbättra samverkan och utbytet av information.

Kommunen ansvarar bl.a. för boendet, undervisning i svenska samt den samhällsorientering som den nyanlände förväntas delta i. Länsstyrelsen har ett samordnande och stöttande ansvar.

Såväl arbetsförmedlingens och lotsarnas insatser, som kommunens undervisning i svenska och samhällsorientering, är viktiga moment i arbetet med integration på landsbygden. Samverkan med dessa aktörer är central för de projekt som arbetar med integration och mångfald på landsbygden. Det finns exempel på att det är fruktbart att ha en ledamot från Arbetsförmedlingen i ett Leaderområdes styrelse, den s.k. LAG-gruppen.

De som redan bor i Sverige

Det finns en stor grupp invandrade svenskar som bott i Sverige under en längre tid. Även denna grupp är viktigt att rikta sig till i arbetet med mångfald och integration på landsbygden. Eftersom flertalet invandrade svenskar bor i städerna, ofta i förorter, så är det viktigt att skapa mötesplatser mellan stad och landsbygd.

De som redan bor på landsbygden

Det är få invandrade svenskar som bor på landsbygden, men det finns undantag. Redan nu drivs många av landsbygdens restauranger av invandrare. I vissa glesbygdskommuner utgör invandrarföretagen mellan 30 till 50 procent av företag inom branscher som restaurang, vandrarhem och camping. I vissa regioner drivs uppemot 70 procent av lanthandlarna av invandrare.⁴¹

Men trots att pizzeria och lanthandeln är viktiga mötesplatser, är det sällan som de som driver restaurangen eller lanthandeln involveras som en resurs för bygdeutvecklingen. I Leader Södertälje Landsbygd spelar dock en sådan företagare en stor roll för de mångfaldens möten som stöds av Leader. Att söka upp och engagera dessa personer i bygdeutvecklingen, och via dem locka fler invandrade svenskar till landsbygden, kan vara mycket fruktbart.

De som bor i staden

Onekligen bor de allra flesta invandrade svenskar i städerna. Förvisso ska landsbygdsprogrammets medel gynna landsbygden, men det är fullt rimligt att stötta aktiviteter där det sker möten mellan de invandrade svenskarna i staden och landsbygdens medborgare. Dessa möten kan ha flera syften, exempelvis att landsbygden marknadsför sig i staden, eller när det sker möten på landsbygden för att visa vilka möjligheter som finns.

Men givetvis är de invandrade svenskar som bor i staden en synnerligen heterogen grupp. Därför är det viktigt att göra en tydlig analys och definition av den målgrupp man vänder sig till. Det finns många alternativ. En del landsbygdskommuner har försökt intressera arbetslösa som kan lockas till anställning på landsbygden eller att starta eget. Andra har försökt få barnfamiljer att flytta, bland annat för att få ett bättre underlag för skolorna. Flera projekt har arbetat för att skapa möten mellan unga i förorten och unga på landsbygden.

⁴¹ Najib, A.B. (2008) "Pizzeria och matbutik – viktiga invandrarföretag på landsbygden", i *Ska hela Sverige leva?* S. 229-239. Stockholm: Formas Fokuserar.

Erfarenheter av landsbygden

Det finns som sagt många olika målgrupper med skilda behov. Inte minst är det väsentligt att ta reda på vilken erfarenhet de individer man vänder sig till har av landsbygden. Har de redan en erfarenhet som kan valideras till svenska förhållanden eller behövs en mer eller mindre omfattande utbildningsinsats? Är landsbygden något lockande eller krävs det aktiviteter för att göra landsbygden intressant?

Analysera bygden

Det är också viktigt att göra en analys av den bygd som det handlar om. Finns det lediga arbeten? Finns det företag som står inför generationsövertaganden? Kan bygden producera produkter som lockar invandrade svenskar i staden? Kan bygden locka invandrade svenskar som besökare? Är bygdens medborgare redo att på ett positivt sätt möta personer med utländsk bakgrund?

Syftet med mångfaldens möten

Det är givetvis viktigt att vara tydlig med vilket syfte möten mellan invandrade svenskar och landsbygden ska ha. Det är flera syften som kan vara relevanta för verksamheter som stöttas av landsbygdsprogrammet.

Rekrytering av arbetskraft eller företagare

Inom de gröna näringarna ser man stora problem med att i framtiden kunna anställa människor med rätt kompetens. Färre söker till naturbruksskolorna och det är mycket svårt att anordna eftergymnasiala utbildningar.⁴² Mot denna bakgrund är arbete för integration på landsbygden väsentligt.

Som vi konstaterat har många kommuner brist på arbetskraft och många andra kommer att få det under de kommande åren, på grund av stora pensionsavgångar. Många företag står också inför generationsskiften och kan man inte rekrytera nya ägare utifrån, är risken stor att en stor del av dessa företag läggs ned. Det finns också landsbygdskommuner som har en stor brist på arbetskraft, exempelvis på grund av nya gruvor. Flera kommuner har aktivt rekryterat arbetskraft, en del under många år. Därför finns det stor erfarenhet av sådana aktiviteter. Se mer om detta i bilaga 9.

Det finns också några exempel på att invandrarföretagare lockats att etablera sig på landsbygden. Ett exempel är företaget Quibbla Halal som flyttat ut en del av sin verksamhet till småländska Stockaryd.⁴³ Företaget fick utmärkelsen Årets Ullbagge för integration år 2010.

⁴² Regeringskansliet, Landsbygdsdepartementet. *Djupintervjuer angående kompetens- och försörjningsbehovet inom de gröna näringarna nu och i framtiden*. (2011) Markör, Stockholm.

⁴³ www.qibblahalal.se

Rekrytering trots arbetslöshet

Flera kommuner har trots arbetslöshet i bygden aktivt värvat invandrade svenskar. De har lockat med bra boende samt SFI och yrkesutbildning. På detta sätt har kommunerna stärkt sin ekonomi under en period. Landsbygden fungerar då som något av en kuvös för att förbereda individerna att bli självförsörjande. Om detta arbete sker långsiktigt och stärker landsbygdens ekonomi och hållbarhet, kan det vara rimligt landsbygdsprogrammet stöttar sådana aktiviteter.

Öka attraktionskraften

Ett viktigt syfte är att öka landsbygdens attraktionskraft och många projekt har en sådan inriktning.⁴⁴ Ofta handlar projektet om att ordna studiebesök på landsbygden eller i naturen. En studie som gjorts av Jordbruksverket visar att unga i miljonprogrammet kan vara en särskilt intressant målgrupp att locka till landsbygden. Genom att göra unga intresserade av landsbygden kan man locka dem att flytta dit när det är dags att bilda familj.⁴⁵

Även om det är viktigt med projekt som visar upp landsbygden och gör invandrade svenskar intresserade av den, finns det forskning som visar att det allra viktigaste för att få en utflyttning från städerna är att det finns möjlighet att försörja sig själv.⁴⁶

Landsbygden som marknad

Även om man inte kan locka invandrade svenskar att flytta till landsbygden, kan dessa bli en viktig kundgrupp för landsbygden. Många av de produkter, särskilt mat, som nu importeras och efterfrågas av invandrare, kan odlas, födas upp och förädlas på den svenska landsbygden. Många invandrade svenskar i städerna besöker gärna landet, allt från barn på sommarläger till vuxna som turistar på landsbygden. Det finns stor potential för att utveckla produkter från och på landet som lockar stadens invandrare. Mer om detta i bilaga 10.

⁴⁴ Regeringskansliet, Landsbygdsdepartementet. *Djupintervjuer angående kompetens- och försörjningsbehovet inom de gröna näringarna nu och i framtiden*. (2011) Markör, Stockholm sid. 28.

⁴⁵ Cash, kollo eller kompisar. *Så lockar vi miljonprogrammets entreprenörer till landsbygden*. (2009) Miklo.

⁴⁶ www.vr.se/forskningvistodjer/humanioraochsamhallsvetenskap/manadensprojekt/kommunernasreklamvaperverkarintevaraflyt/tbeslut.4.2d90e1b81116cee9c4e80004109.html

7. Att skapa sysselsättning och företagande.

Ett centralt syfte för landsbygdsprogrammet är att stimulera landsbygdens ekonomiska utveckling. Projekt som arbetar för att skapa sysselsättning och att bryta utanförskap är därmed viktiga att stötta. Det finns mängder med projekt som utvecklat metoder för att skapa sysselsättning. Således finns det gott om inspiration att hämta.⁴⁷ I bilaga 9 finns mer information om hur projekt som syftar till att skapa sysselsättning på landsbygden kan arbeta

Att förbereda för arbete

Projekt kan handla om att arbeta med arbetslösa invandrade svenskar på den egna orten, eller att locka arbetslösa till den bygd där man saknar arbetskraft. För att komma ut på arbetsmarknaden finns det några välbeprövade verktyg som ger resultat. Den viktiga processen handlar om kartläggning av individen, validering av formell utbildning eller praktiska färdigheter, utbildning i svenska samt utbildning för att klara av ett yrke eller att starta eget.

Flera projekt har arbetat med att ge invandrade svenskar en utbildning i de gröna näringarna. Det finns många erfarenheter att hämta från dessa, inte minst från ett antal projekt som LRF, Skogsvårdstyrelsen respektive Hushållningssällskapet drivit.⁴⁸ En viktig erfarenhet är att det tar tid, ofta längre tid än man tror, att rekrytera deltagare. Även om både Arbetsförmedlingen och kommunens socialkontor har många potentiella deltagare, tar det ofta tid att få dem med i verksamheten. Vidare är det mycket centralt att få en god förankring i målgruppen, att få en levande dialog med de invandrade svenskar man vänder sig till.

Intressanta erfarenheter finns från det omtalade projektet Gottsunda Factory i Uppsala, som var ett mångfaldsprojekt för att bryta utanförskap hos alla grupper. En viktig erfarenhet är att det ofta är bättre att blanda etniska svenskar med invandrade svenskar, istället för att som sedvanligt exempelvis bara arbeta med personer med utländsk bakgrund. Mångfalden skapar oväntade möten som ger kraft och energi.

Gottsunda Factory arbetade med Leadermetoden med ett partnerskap som bestod av företagare, föreningar och den offentliga sektorn. Projektägare var organisationen Företagarna. Uppsala kommuns ställde upp med en kreditgaranti vilket var en förutsättning för att man skulle klara av de likviditetsproblem som projekt ofta drabbas av. Projektet arbetade en hel del med invandrade svenskar som hade kolonilotter och ordnade med praktik hos ekologiska lantbrukare. Se bilaga 15 för mer information om detta projekt.

Som tidigare nämnts fanns det stora förväntningar på den modell som utvecklades av Flyinge utveckling och Leader Lundaland. Jordbruksverket finansierade ett spridningsprojekt till andra Leaderområden. Syftet är att genom samarbete med Arbetsförmedlingen ge arbetslösa en chans till arbete. Modellen riktar sig inte specifikt till invandrade svenskar utan till alla

⁴⁷ Många har finansierats av Europeiska Socialfonden, vars webb-sida är mycket informationsrik. www.esf.se. Föreningen mine (etnisk mångfald i näringslivet) har en webb-sida med rikligt med material och länkar. www.mine.se/sv/om-mine. Se även www.mangfald.org.

⁴⁸ Se bilaga 9 för mer information.,

som är arbetslösa, men man ser både nyanlända och övriga invandrade svenskar som viktiga målgrupper. Dokumentationen kring denna modell är omfattande och det finns all anledning för fler Leaderområden att överväga möjligheterna att arbeta med den.

Entreprenörskap som utvecklingskraft

Särskilt de mindre företagarna är avgörande för skapande av nya arbetstillfällen. Det är ett problem att entreprenörskapet och intresset för att starta företag är litet i Sverige i jämförelse med övriga Europa. Vi ligger i bottenligan vad gäller andelen företagare. Bland många grupper av invandrade svenskar är intresset att starta eget företag däremot betydligt större. Denna grupp står redan för tillväxten av småföretagandet i Sverige.

Det är få invandrade svenskar som driver företag på landsbygden, men potentialen att locka fler är stor. Redan i dag finns det många invandrarföretag på landsbygden eftersom en mycket stor del av serveringar och butiker på landsbygden drivs av invandrade svenskar. Samverkan med dessa redan existerande företag är fruktbart för att stimulera till att fler invandrarföretag etableras på landsbygden.

Större delen av invandrarföretagen finns i de stora städerna och det finns möjlighet att locka dessa att flytta åtminstone en del av verksamheten till landsbygden. Ett mycket gott exempel är Quibbla Halal som flyttat ut en betydande del av sin produktion från Stockholm till Stockaryd i Småland.

En mycket stor del av landsbygdens företagare går i pension under de kommande åren. Att stimulera invandrade svenskar till att ta över en del av dessa företag är viktigt för att se till att företagen överlever. Det är dock ovanligt med projekt om generationsövertagande.

Ett ytterligare alternativ är givetvis att stimulera invandrade svenskar att starta nya företag på landsbygden. En stor del av de livsmedel som efterfrågas av invandrade svenskar kan produceras på den svenska landsbygden. Det gäller såväl primärproduktion som förädling. Det finns några exempel på lantbruksföretag som aktivt arbetar med att stimulera invandrade svenskar att i samverkan stimulera till både odling och förädling.

Besöksnäringen med turism är en av landsbygdens viktigaste näringar. Också här finns det mycket att göra, både för att stimulera till att invandrade svenskar etablerar företag på landsbygden inom denna bransch och för att locka invandrade svenskar från staden till landsbygden som turister.

Utlandsfödda företagare driver företag inom alla branscher, och givetvis kan landsbygden erbjuda företag av alla de slag goda utvecklingsmöjligheter. Det tycks dock vara relativt ovanligt med projekt som arbetar för att stimulera invandrarföretagandet på landsbygden. Med tanke på att företagandet är viktigt för landsbygdens ekonomiska utveckling borde området prioriteras mer. I bilaga 10 ges exempel på hur invandrarföretagande kan utvecklas på landsbygden.

8. Hur arbetar man med integration på landsbygden?

Landsbygdsprogrammet erbjuder många möjligheter till projekt- och företagsstöd för att stimulera till integration.

Tillsammans med och inte för invandrade svenskar

Vem som äger frågan är centralt. Integrationsprojekt består ofta av att en svensk aktör får anslag för att skapa möten mellan ”invandrare” och ”svenskarna”. För att lyckas behöver dock alla vara med, inte som objekt, utan ha en del av ansvaret för projektet. Det är viktigt att låta målgrupperna medverka i hela arbetsprocessen, och inte bara ses som passiva deltagare. Somalier brukar lyfta fram sitt ordspråk ”ära din gäst i två dagar, ge honom en spade den tredje dagen”. Även invandrare vill ha kontroll över sin egen livssituation och vara engagerade istället för att tas om hand.⁴⁹

Möten mellan stad och landsbygd

Eftersom flertalet svenskar med utländsk bakgrund bor i städerna är det viktigt att skapa möten mellan stad och landsbygd. Det finns exempel där Leaderområden och länsstyrelser har varit negativa till sådana satsningar, med argument att medlen i landsbygdsprogrammet bara får användas på landsbygden.

Andra har däremot konstaterat att det räcker med att effekten av pengarna hamnar på landsbygden. Ett exempel är Leader Upplandsbygd som gett stöd till att landsbygdens kultur kunnat marknadsföra sig i en mångkulturell festival i Uppsala. Många Leaderområden och länsstyrelser har sedan länge stött Bondens egen marknad och liknande aktiviteter där landsbygdens produkter marknadsförs och säljs i staden. Flera Leaderområden stöttar projekt där invandrade svenskar i staden besöker landsbygden och möter dem som bor på landsbygden.

Om landsbygden besöker staden för att marknadsföra och presentera sig, eller om stadens medborgare besöker landsbygden för att möta bygdens aktörer, så är det helt inom ramarna för programmet. Hela Sverige ska leva och deras regionala organisationer arbetar mycket aktivt med att skapa samverkan just mellan stad och landsbygd. I bl.a. Uppsala län finns det exempel på samverkan mellan invandrade svenskar och Hela Sverige ska leva, för att arbeta med integration och mångfald på landsbygden.

Den ideella sektorn

Den starka ideella sektorn i Sverige är en viktig resurs för projekt som arbetar med integration på landsbygden. Ofta framhålls Kanada som en förebild vad gäller lyckat arbete med integration, inte minst på landsbygden. Studier av vilka faktorer som lett till framgång i Kanada visar att civilsamhället, inte minst föreningarna, spelar en betydande roll för att man ska lyckas med integration.⁵⁰ Särskilt för projekt som arbetar med Leadermetoden är

⁴⁹ Se Kunskapen om friluftslivet Stockholm: Naturvårdsverket rapport 5698, Maj 2007 s. 29

⁵⁰ Hojem Peter & Ådahl, Martin red. (2011) Kanadamodellen. Hur invandring leder till jobb. FORES. Se <http://fores.se/assets/325/FORES-kanadamodellen-web.pdf>

samverkan med den ideella sektorn mer eller mindre självklar. Se bilaga 11 för mer information om den ideella sektorn.

I många delar av världen ägnar man sig huvudsakligen åt att umgås med familjen på sin fritid. I Sverige fäster vi av tradition stor vikt vid våra intressen och föreningslivet är omfattande. I Sverige finns det 600 000 föreningar på nio miljoner invånare. I hela Mellanöstern och Nordafrika finns det 230 000 föreningar på 400 miljoner invånare. Kommer man från en bakgrund där föreningar är mindre vanliga och inte är lika viktigt, kan mötet med den svenska föreningstraditionen kännas främmande.⁵¹

Även om inte föreningsliv är lika självklart för invandrade svenskar, finns det mängder med föreningar även inom denna grupp. Den svenska integrationspolitiken har inte strävat efter att uppmuntra de som fått uppehållstillstånd i Sverige att gå med i svenska föreningar. Istället har vi gynnat bildandet av invandrarföreningar, med tanken att dessa ska arbeta för att tydliggöra och hävda den egna särarten. De flesta etniska föreningar inriktar sig på verksamhet mot medborgarna från hemlandet, men flera arbetar också för att utveckla en bättre kontakt med det svenska samhället i stort.⁵²

Det finns som sagt många föreningar med invandrade svenskar och de flesta arbetar lokalt. På nationell nivå finns främst SIOS – Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige. SIOS är den sammanslutning som omfattar flest antal organisationer, men den är långt ifrån heltäckande.⁵³ En viktig aktör är även Afrosvenskarnas Riksförbund som har flera regionala avdelningar.⁵⁴ Också det muslimska studieförbundet Ibn Rushd finns i stora delar av landet.⁵⁵ Under 2011 har SIOS och Afrosvenskarnas Riksförbund, tillsammans med Hela Sverige ska leva, arrangerat träffar i Boden, Sundsvall, Stockholm och Göteborg kring den nationella överenskommelsen inom integrationsområdet.

På det regionala och lokala planet är det däremot ovanligt med en utvecklad samverkan mellan föreningar för invandrade svenskar. Ett par undantag är Uppsala och Lund där det finns lokala samverkansorgan. Det innebär att det är viktigt att göra en kartläggning över vilka föreningar med invandrade svenskar som är aktiva just på den plats man riktar sig till. Det är först när man har en nära samverkan med de föreningar som engagerar invandrade svenskar, som man kan utveckla ett engagemang hos målgruppen för integrationsprojekt.

Och det är inte särskilt svårt att få kontakt med dessa föreningar. Kommunerna ger bidrag till föreningar och har ofta en god kunskap om vilka föreningar som är aktiva. Många föreningar för invandrade svenskar har samarbete med studieförbund där man också kan få god

⁵¹ En analys av denna fråga finns i Myrberg, G. (2007) *Medlemmar och medborgare. Föreningsdeltagande och politiskt engagemang i det etnifierade samhället*. Uppsala: ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 167.

⁵² Se Öhlander, M. (2006) "Myten om ett brinnande naturintresse" s 21-26 i Johansson, E. (red.) (2006) *Mångnatur. Friluftsliv och natursyn i det mångkulturella samhället*. Botkyrka: Mångkulturellt Centrum & Naturvårdsverket.

⁵³ www.sios.org

⁵⁴ www.afrosvenskarna.se

⁵⁵ www.ibnrushd.se

information. Folkbildningsförbundet som samlar studieförbunden har en bra webbsida kring mångfald.⁵⁶

Samverkan och partnerskap

Det finns goda erfarenheter av projekt där man arbetar i ett partnerskap, som man gör i Leader. Där är det ju den offentliga sektorns trygghet, den ideella sektorns engagemang och den privata sektorns effektivitet som avses mötas i samverkan för bygdens utveckling. Sådana metoder har också varit framgångsrika för projekt som arbetar med integration.

Många erfarenheter från projekt landet runt visar att det är svårt att skapa särskilda platser där flyktingarna och lokalbefolkningen möts. Det bästa är att använda sig av de mötesplatser som redan finns, som lokala företagarföreningar, LRF:s lokalavdelningar, bygdegårdar, hembygdsgrupper, idrottsplatser, folkparker etc.

Såväl nyanlända som invandrare som inte är självförsörjande har ofta kontakt med flera myndigheter, som Arbetsförmedlingen, kommunens socialtjänst och ibland även Försäkringskassan. Givetvis är det en styrka om man kan skapa en samverkan mellan samtliga berörda myndigheter i ett projekt. Det finns mycket goda erfarenheter av detta från projektet Gottsunda Factory, som presenteras i bilaga 15.

Natur och kolonilotter

Naturen och landsbygden betyder mycket för den svenska folksjälen. Allemansrätten är unik. För invandrare är den svenska naturen inte lika självklar. Att lära invandrade svenskar att känna naturen och landsbygden på ett positivt sätt är ett sätt att locka dem att flytta till landet. Projekt med sådan inriktning bör passa väl in för landsbygdsprogrammet. Det finns flera projekt som tagit med sig invandrare ut i naturen och på landsbygden. Det finns utmärkta rapporter som kan ge inspiration till hur landsbygd och natur kan bli goda mötesplatser för arbete med mångfald och integration.⁵⁷ Se bilaga 12 för mer information.

En viktig kontakt med naturen för många med utländsk bakgrund, är kolonilotter eller stadsnära odling. Kolonilotten kan på många sätt vara en nyckel till mötet mellan tätortens mångfald och landsbygden.⁵⁸ Många invandrare har stora kunskaper i odling, om olika växter och hur de kan användas. Många svenskar med utländsk bakgrund är flitiga koloniodlare. De flesta har det som en hobby, men ett flertal bedriver omfattande odlingar. Några har kolonilotter som tillsammans omfattar mellan en och två hektar. En del har redan en

⁵⁶ www.typisktsvenskt.se/

⁵⁷ Blomqvist, L. (2002) *Invandrare i tätortsnära natur– Kvalitativa intervjuer angående natursyn och nyttjande samt förslag till åtgärder*. Examensarbete 20 poäng, D-nivå i ämnet biologi, naturresursprogrammet 98/02, SLU/inst. för landskapsplanering, Friberg, A. (2007) *Invandrades möte med den svenska naturen. Examensarbete Miljövetarprogrammet vid Göteborgs universitet*, Johansson, E. (red.) (2006) *Mångnatur. Friluftsliv och natursyn i det mångkulturella samhället*. Botkyrka: Mångkulturellt Centrum & Naturvårdsverket, Lisberg Jensen, E. (2008). *Gå ut min själ. Forskningsöversikt om hälsoeffekter av utevistelser i närmatur*. Östersund: Statens Folkhälsoinstitut, 2008:10, Moshtat, Y. (2008) *Med andra ögon. Naturmöten med invandrare*. Stockholm: Naturvårdsverket Rapport 5808 April 2008, Plisch, E.(2006) "Naturliga möten" i Johansson (red.) s. 93-97, Plisch, E. (2007) *Social och kulturell mångfald och miljöarbete – kunskapsläge och forskningsbehov*. Botkyrka: mångkulturellt Centrum.

⁵⁸ Becker, Karin & Barbro Klein (2003). "Med svenska ögon: Ett mångkulturellt odlingsområde 1990 och 2000," *Stadens odlare*, Stockholm: Nordiska museet.

omfattande torgförsäljning och steget från hobbyverksamhet till ett hållbart företagande behöver inte vara så långt.⁵⁹

Kulturarv och kultur som utvecklingskraft

Kulturen har många olika funktioner. Möten mellan det svenska kulturarvet och de invandrade svenskarnas kulturarv är en kraft för integration och mångfald. Ser man kulturarvet som en resurs för utveckling, kan kulturarvet aldrig bli ”färdigt”. Det tillförs hela tiden ny näring. Genom att betrakta kulturarvet från så många synvinklar som möjligt, berikas innehållet. Projekt som arbetar med kultur och kulturarv kan vara av stor betydelse för integrationsarbetet på landsbygden och även för landsbygdens hållbara utveckling. I bilaga 13 ges mer information.

⁵⁹ Se bilaga 10 och 15 för mer information